

A NEMZETKÖZI PÉNZ- ÉS TŐKEPIACI INFORMÁCIÓS FORRÁSOK

– különös tekintettel az európai statisztikai adatforrásokra

Romhányi Józsefné

a Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtárának vezetője

Az európaiacok létrejötte és dinamikus fejlődése együtt jár a nemzetközi fizetésekről, az új kölcsönfelvételekről, a nemzetközi kötvénykibocsátásokról, a nettó eladásokról szóló információk iránti igény növekedésével. A hosszú múltra visszatekintő, tekintélyes pénzügyi folyóiratok (mint pl. az angol *The Banker*, *The Economist*, az amerikai *Institutional Investor* nemzetközi kiadásai stb.) mellett új kiadványokat bocsátottak ki, amelyek kifejezetten a nemzetközi pénz- és tőkepiacokra specializálódtak. Ilyen az 1967-ben indult két angol időszakos kiadvány, az *Euromoney* és az *International Currency Review*, valamint az OECD 1977-től kiadott új folyóirata, a *Financial Market Trends*. A piac működéséről alapvető kézikönyvek is megjelentek. Közülük a magyar származású jeles angol szakértő, PAUL EINZIG művei a legjelentősebbek, nevezetesen a *The Euro-dollar System* (1964, azóta 6 kiadásban adták ki), valamint a *Foreign Dollar Loans in Europe* (1965).

A piaci tranzakciókról szóló értékelések, elemzések, becslések, a piac jelenlegi és várható fejlődésére vonatkozó felmérések a bankárok, az üzletemberek és a pénzügyi szakértők érdeklődésének középpontjába kerültek. Különös figyelem nyilvánult meg a statisztikai adatokat tartalmazó források iránt, amelyek alapján az európaiacok kvantifikálhatók és meghatározhatók a piacot jellemző ismérvek. Ezek a tőkés nemzetközi monetáris rendszer jövője, sőt az egész világgazdaság alakulása szempontjából meghatározó jelentőségűek.

Az 1970-es években a nemzetközi pénzpiacok élénksége és különösen a kereskedelmi bankok nemzetközi tevékenysége tovább fokozódott. Az 1973-as olajsokk után a fejlemények legfőbb mozgatórugója a fizetési mérleg aktív egyenlegével rendelkező OPEC-országok befektetése lett, mivel fölöslegüket betétként a nemzetközi bankoknál (s különösen az európaiakon) helyezték el. Az európaiacok döntő szerepet játszottak az

olajpénzek visszaforgatásában. Az olajimportáló országok fizetési mérleg hiányainak finanszírozási szüksége óriásira növekedett. Egyre több kölcsönt vettek fel abból a célból is, hogy monetáris tartalékaikat növeljék. A nemzetközi bankhitelek növekedésének eredményeként sok ország külső eladósodása jelentős mértékben felduzzadt. Ezzel párhuzamosan a bankok és más hitelnyújtó intézmények számára egyre nehezebbé vált, hogy az egyes országok külső eladósodásának mértékéről, adósszolgálati kötelezettségéről pontos és megbízható képet nyerjenek. A bankokat felügyelő hatóságok felelőssége is megnőtt a tekintetben, hogy bankjaik a rendelkezésre álló információkat megismerjék, és mint nélkülözhetetlen eszközt kölcsönnyújtási politikájuk kialakításában felhasználják.

Az európaiacok tevékenységéről való informálódás problémája már a BIS (*Bank for International Settlements – Nemzetközi Fizetések Bankja*) 1971. évi közgyűlésén felvetődött. Ennek nyomán – a központi bankokkal való együttműködés alapján – a BIS 1974-től széles körű és fokozatosan tökéletesített statisztikai jelentő szolgáltatást alakított ki a fejlett tőkés országok bankjainak külföldi követeléseiről és tartozásairól.

A BIS Monetáris és Közgazdasági Főosztálya megvizsgálta és elemezte a nemzetközi monetáris és fejlesztési intézmények által kiadott statisztikai kiadványokat, amelyek az egyes országok vagy országcsoportok külső eladósodásáról tartalmaznak adatokat. A Főosztály 1979 márciusában átfogó kézikönyvet adott ki *Manual on Statistics compiled by International Organisations on Countries' External Indebtedness* címmel, amelyben közzétette az elemzés eredményeit.

A kiadvány két részből áll. Az első részben leírja az OECD, a Világbank, az IMF (International Monetary Fund – Nemzetközi Valuta Alap) különféle információs rendszereit, illetve bemutatja, hogy e rendszerek alapján

milyen adatok állnak a nyilvánosság rendelkezésére és hol. A második részben a fenti információs rendszerek alapján megállapítja az egyes országok külföldi eladósodásáról rendelkezésre álló információk körét és korlátait. A vizsgálat eredményeként az alábbi két következtetést vont le:

- nincs olyan ország, amelynek akár rövid-, akár hosszú lejáratú külső eladósodásáról teljesen átfogó képet lehetne nyerni a kézikönyvben leírt rendszerek alapján;
- az egyes országok eladósodásáról rendelkezésre álló adatok köre és megbízhatósága tekintetében jelentős eltérések vannak.

A nemzetközi pénzügyi és gazdasági intézmények statisztikai kiadványain kívül – amelyeket a BIS az említett kézikönyvben mélyrehatóan és alaposan elemez – néhány központi bank, így a *Federal Reserve System*, a *Bank of England* is közread információkat az ellenőrzésük alatt álló bankoktól felvett kölcsönökről. A nagy nemzetközi bankhálózattal és tevékenységgel rendelkező kereskedelmi bankok közül a *Morgan Guaranty Trust Company of New York* havonta publikál pénzügyi adatokat, amelyek jelentőségét különösen az adatok közzétételének gyorsasága, ha nem is annyira megbízhatósága (pl. az OECD hasonló adatainak frissességét megelőzi) biztosítja.*

Ezek a jelentések és statisztikai táblázatok hasznosítható képet nyújtanak az újonnan felvett kölcsönökről, az országok külső adósságállományáról, az adósságok szerkezetéről, valamint arról, hogy a nyugati bankoknál elhelyezett betéteikkel összevetve milyen az eladósodásuk mértéke.

* 1981 októbertől az OECD az új nemzetközi kölcsönnyújtásokról gyorsabban publikálta az adatokat, mint korábban. A megelőző hónapról ugyanis ez ideig a következő hónap 20-ai helyett most már elsőjén közzétette a számokat.

Az OECD *Financial Statistical Monthly* című kiadványa ezáltal megelőzte a *Morgan Guaranty World Financial Markets* című publikációját, amely eddig a nemzetközi kötvénykibocsátásokról és bankkölcsönökről nyújtott gyors információ elsődleges forrása volt. A Morgan Guaranty minden hónap 22-én lezárta az adatokat és rendszerint 25-én, az OECD-t megelőzve publikálta őket. Bár azáltal, hogy a Guaranty a hónap hátralévő 8 napjáról (amelyet a következő hónap összegeihez kapcsolt) bejelentett kötvénykibocsátásokat és eurohiteleket kihagyja, még ma is elsőként jelenik meg az információkkal, azon az áron, hogy adatai nem olyan teljesek, mint az OECD adatai.

Az OECD minden hónap utolsó munkanapjának délutánján lezárja és a következő nap reggelén már publikálja is azokat. A Morgan és az OECD közötti verseny mögött két holland közgazdász: *Rimmer de Vries* a Morgan-nál és a Párizsban székelő OECD tőkepiaci főosztályán dolgozó *Marinus Keyzer* áll. Kettőjük nemes versengése mindenki hasznára van.

A magántőkepiacon, a nemzetközi pénzügyi szervezetektől és a fejlesztési bankoktól felvett hitelekéről és kölcsönökről rendelkezésre álló információs források felhasználása azonban különféle nehézségekbe ütközik, így például a publikált adatok gyakran nem odatartozó elemeket is tartalmaznak. Sok esetben az adósság értelmezése sem egyöntetű, mert

- jelentheti az állami adósságot, a hazait vagy a külföldit, vagy mindkettőt;
- néhány esetben a teljes adósság csak a hosszú lejáratú adósságokra vonatkozik, kétséget hagyva a lejárat átalakítását illetően (hogy eredeti vagy fennmaradó-e);
- a hosszú lejáratú kölcsönök lejáratának értelmezése sem egyforma;
- az adósságot végül ki lehet fejezni nominál-, vagy reálértékben.

Mindezek nehézkessé teszik az adósságadatok megfelelő felhasználását és könnyen vezetnek tévedésekhez. Máskor a nemzetközi kölcsönnyújtás esetén a hitelkockázatot gyakran úgy értékelik, hogy valamely ország adósságterhének pusztán nagyságrendje elég az adott ország állapotának megítéléséhez. Jóllehet egy ország adósságának nagyságrendje fontos, de nem az egyetlen elem az ilyen kockázatok értékelésénél. Valamely ország adósságszolgálati kötelezettségénél figyelembe veszik általános gazdasági és pénzügyi helyzetét, erőforrásait, gazdasági kilátásait, exportképességét és politikai helyzetét is mind belföldi, mind nemzetközi vonatkozásban.

Az utóbbi években az országoknak nyújtott hitelekéről szóló információk egyre javulnak, tartalmuk összehangoltabb, mivel a hitelezők és a kölcsönfelvevők egyre inkább tudatában vannak a megbízható hitelképesség és a friss statisztikák jelentőségének. A különböző gazdasági statisztikák gyorsasága és frissesége, tartalma és megbízhatósága jelentősen eltér egymástól. A fent említett okokon kívül az adatok bizalmas volta is nehezíti a helyzetet. Bár a fejlett tőkés országok egy része az információk széles körét publikálja, sok országban a külső eladósodásról a hivatalos statisztikai nyilvántartás nem hozzáférhető. Néhány fejlődő ország pl. kevés adatot publikál, olykor a rendelkezésre álló adatok régiek, sok helyütt pedig titoktartással vagy tartózkodással kezelik őket.

Ezek után tekintsük át, melyek is azok az információs források, amelyekből a külső eladósodásról viszonylag megbízható információkat lehet szerezni? A statisztikai kiadványoknak a magánbankoktól felvett hitelek és kölcsönök szerinti csoportosítása az átfedések miatt nehézségekbe ütközik, s ezért a rendelkezésre álló forrásokat a *hitelezők* és a *kölcsönfelvevők* szempontjából csoportosítottuk. E két csoportra osztott statisztikai forrásokat az alábbiakban soroljuk fel.

Publikációk a hitelnyújtók szerinti statisztikai adatokról

1. A BIS kiadványai:
Annual Report (éves jelentés angol, német és francia nyelven);
International Banking Developments (A nemzetközi banktevékenység alakulása), negyedévenként jelenik meg;
The Maturity Distribution of International Bank Lending (A nemzetközi bankhitelek lejáratú megoszlása), félévenként.
2. A Bank of England negyedéves jelentése, a *Quarterly Bulletin*.
3. A Világbank kiadványa: *Borrowing in International Capital Markets: Foreign and International Bond Issues: Publicized Eurocurrency Credits* (Kölcsönfelvételek a nemzetközi tőkepiacokon. Külföldi és nemzetközi kötvénykibocsátások. Publikált eurovaluta hitelek).*
4. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) publikációja, a *Financial Statistics Monthly – Statistiques Financielles Mensuelles* (Havi pénzügyi statisztika).
5. A Morgan Guaranty Trust Company of New York havi kiadványa, a *World Financial Markets* (A világ pénzpiacai).

A kölcsönfelvevők oldaláról rendelkezésre álló statisztikák

1. A Világbank publikációja, a *World Debt Tables: External Public Debt of Developing Countries* (Világ adósságtáblázatok: a fejlődő országok külföldi eladósodása). Éves kiadvány, amelynek évközi kiegészítései vannak.
 2. Az OECD Development Assistance Committee *Development Co-operation: Efforts and Policies of the Members of the Development Assistance Committee* (Fejlesztési együttműködés: a DAC tagországok erőfeszítései és politikája) című kiadványa.
 3. Az IMF kiadványai:
International Financial Statistics (Nemzetközi pénzügyi statisztika), havi folyóirat;
Balance of Payments Statistics (Fizetési mérleg statisztika), füzetek 1981-től havonta jelennek meg, majd évenként kétrészes évkönyvként adják közre;
Government Finance Statistics Yearbook (Állampénzügyi statisztikai évkönyv).
- Az itt felsorolt hatféle intézmény 12-féle publikációjának részletes ismertetésére egy cikk keretében nincs

lehetőség, ezért a következőkben csak a BIS és a Bank of England kiadványaira térünk ki részletesebben.

A Bank for International Settlements által közzétett statisztikák

A BIS összegyűjti és évenként közreadja az *Annual Report*-ban az eurovaluta és eurokötvénypiaci információkat. Ezek azokon a jelentéseken alapulnak, amelyeket a Tizek Csoportjának tagországai és Svájc bankjai, valamint az amerikai bankoknak a Karib-tengeri térségben, és a Távol-Keleten működő fiókjai küldenek. A BIS-nek jelentő országok a következők: Belgium–Luxemburg, Hollandia, az NSZK, Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Svédország és Svájc, 1978-tól pedig Ausztria, Dánia, Írország is. Az amerikai bankfiókok offshore-központjai: a Bahama-szigetek, a Kajmán-szigetek, Panama, Hong-Kong és Szingapur.

A BIS éves jelentése összesített adatokat tartalmaz. 1974 óta az *International Banking Developments* című negyedéves kiadványában igen részletesen publikálja az adatokat, mind nemzeti, mind a külföldi valutában lebonyolított nemzetközi műveletekről, a jelentésszolgáltatásban szereplő fejlett nyugati országok kereskedelmi bankjaira és azok offshore-központokban működő fiókjaira vonatkozóan. Azon túlmenően, hogy ezek az adatok a bankműveletek ellenőrzésében és a különféle országokra vonatkozó bankpozíciók megállapításában különösen jól használhatók, az információkat általános érdeklődéssel fogadják a pénzügyi hatóságok, amelyek mindazok számára is hasznosak, akik a nemzetközi banktevékenység fókuszában vannak. De az egyes jelentő országok számára sem elhanyagolható a jelentőségük (pl. Anglia számára az eurosterling piac alakulásának bemutatása, vagy a brit deviza-belföldiek külföldi banktevékenységének mérése szempontjából stb.).

Az utóbbi években a fizetési deficitnek számos országban növekvő mértéke és a nemzetközi bankoktól emiatt erősödő függőség fokozta az ilyen kölcsönnyújtások kockázata iránti aggodalmakat. Különösen a Herstatt bankház 1974. évi bukása tette világossá, hogy az országok bankpozícióira vonatkozó statisztika szerkezetét tökéletesíteni kell. Hosszú előkészítés után a BIS statisztikai szolgáltatása terén 1978 júliusában nagy fordulat történt. Közzétették a *The Maturity Distribution of International Bank Lending* című félévenkénti kiadványt, amely olyan részletes információkat tartalmaz, hogy azok nemzetközi hitelpiaci jelentőségét aligha lehet túlbecsülni. A hathónapos időszakot felölelő elemzés a bankok követeléseit országok, régiók és lejáratok szerint kategorizálja. Megtudhatjuk belőle a jelentő nyugati bankok külföldi tartozásait országok szerint (amely tartozás az illető ország betétállományát jelenti a nyugati bankoknál), valamint ezek követeléseit (amely az illető ország összes tartozását jelenti a nyugati bankoknál). Mindezeket az adatokat a kiadvány

* A Világbank az eurohitelekre vonatkozó adatok gyűjtését 1982-től beszüntette. (IMF Survey, 1981. jan. 25.)

országcsoporthoz, illetve a csoportokhoz tartozó egyes országok szerint sorolja fel, majd a végösszegek után az offshore-bankközpontok adatai következnek.

Ez a jelentés az *International Banking Developments* címűnél sokkal részletesebb (az említett 5 offshore-központban működő amerikai bankfiókok pozícióján kívül az USA bankok világszerte működő külföldi leányvállalatainak külföldi követeléseit és tartozásait is tartalmazza s ezen kívül – kivéve Olaszországot – a BIS-nek jelentő országok azon bankjaira is kiterjed, amelyeknek az offshore-központokban – 13 ilyen központot sorol fel – leányvállalatai működnek, miközben a számok felölelik a jelentő területen kívüli adós országokra vonatkozó bankpozíciókat is).

A számadatok a jelentő bankok és azok külföldi leányvállalatainak pozícióján kívül a *követelés oldalán* a bankadósság *lejárati* szerkezetét is bemutatják. A lejárati bontás tartalmazza

az egy évnél rövidebb és az egy éves lejáratú,
az egy és két év közötti és a két éves lejáratú, továbbá
a két éven túl esedékes adósságok összegét.

A táblázat felöleli azoknak az adósságoknak az összegét is, amelyek lejárati időtartamát nem lehet pontosan megállapítani, végül pedig a nyitott hitelkereteket (a különféle országoknak a nyugati bankoknál még rendelkezésre álló, fel nem használt hitelkereteit) is.

A kiadvány elkészítéséhez a jelentő országok is hozzájárulnak. A nemzetközi szinten gyűjtött statisztikákat a BIS összegzi, s a kölcsönt nyújtó országok kereskedelmi bankjainak rendelkezésére bocsátja, hogy az országhoz tartozó értékelésében segítséget nyújtson.

A nagybankok gyorsan növekvő nemzetközi banktevékenysége feletti megfelelő ellenőrzés fontossága az információszolgáltatás állandó tökéletesítésére ösztönzi a bankokat. Ebben az irányban már számos előrelépés történt. Ahol pl. lehetséges, ott az elemzés már tartalmazza a jelentő bankok offshore-bankközpontokban lévő fiókjainak és képviselőinek követeléseit. Egy másik fontos terület, ahol azonban sokkal több információra lenne szükség, a lejárati struktúrák összegzése.

A nemzetközi gazdasági tevékenység dinamikus fejlődésének eredményeként kialakult helyzet magában hordja a kockázat növekedését is. E felismerés nyomán a BIS-nek jelentő bankok megállapodtak a lejárati áttekintést tartalmazó statisztika összehangolt továbbfejlesztésének szükségességében.

A Bank of England statisztikája

A Bank of England (BoE) információs szolgálata képet nyújt a londoni eurovalutapiacról, a más országokban áramló pénzalapokról. E célból készül a BoE statisztikája, az *External Liabilities and Claims of*

Banks in the U.K. in Overseas Currencies. (Londonnak egyébként óriási offshore-bankrendszere van, s ebből ered az a sajátosság, hogy az Egyesült Királyság bankjaiban a betétek nagyobb hányadát külföldi valutában, s nem font sterlingben helyezték el.) Mivel a külső követelések és tartozások reprezentálják a Nagy-Britanniában lévő bankokkal lebonyolított tranzakciók zömét, nemcsak kifejezetten az eurohitelekéről tájékoztatnak. A képet persze bonyolulttá teszi, hogy a londoni piac a teljes európiacnak csak egy része: a BIS belső jelentő rendszeréhez tartozó 8 európai ország mintegy 45%-át és az összes offshore-központ 32%-át teszi ki a londoni piac. Mindemellett a bankstatisztika előnye az, hogy

- közli a Londonban lévő összes bank devizaköveteléseit és tartozásait;
- a bankokat 5 kategóriába sorolja: brit, nemzetközösségi, amerikai, egyéb külföldi és konzorcium bankok (1973-tól japán bankok is);
- a betéttulajdonosokat 4 kategóriára bontja: egyéb bankok az Egyesült Királyságban, más brit deviza-belföldi, külföldi bankok, és egyéb deviza-külföldiek.

A lejárati szerkezetre vonatkozó statisztikákat rendszeresen és következetesen 1974 óta gyűjtik, amióta a Bank of England *Quarterly Bulletin*-je rendszeresen közzéteszi azokat. Kezdetben a statisztikák pontossága kérdéses volt, mivel a bankok nem egyformán értelmezték a lejáratok jelentését.

A Bank of England a statisztikát az idők folyamán a londoni európai fejleményeinek és fejlődésének megfelelően állandóan tökéletesítette. E statisztikának a jelentősége mindaddig fennmarad, míg a londoni City-ben bonyolódik le az eurovalutapiaci műveletek jó része.

Az USA-ban 1981. december 3-ától a bankoknak engedélyezték az ún. *pénz-szabadkereskedelmi övezet* (*International Banking Facilities, IBFs*) létesítését, ami az eurovalutapiac további expanzióját fogja megteremteni. Ugyanakkor számítani lehet az eurodollárpia súlyának az USA irányába történő eltolódására is. Ha az IBFs követeléseket és tartozásokat az európai részeként fogják kezelni, akkor a Morgan Guaranty eurovaluta statisztikájában ez bizonyára szerepelni fog. Ugyanakkor ez az eljárás szükségessé teszi az eurovalutapiacok meghatározásának a kiterjesztését az IBFs dollárügyleteire is. Mindenesetre: az IBFs létesítésével New York nemzetközi pénz- és hitelpiaci központként betöltött szerepe tovább fog növekedni.

ROMHÁNYI Józsefné: A nemzetközi pénz- és tőkepiaci információs források

A cikk azokból az okokból kiindulva, amelyek felélénkítették a nemzetközi pénz- és tőkepiacot, főként az európai statisztikai erőforrásokkal mint elsődleges fontosságú információs eszközökkel ismertet meg. Ezen belül is a Bank for International Settlements (BIS) és a Bank of England (BoE) kiadványainak ismertetésére helyezi a fő súlyt.

* * *

Mrs. ROMHÁNYI, J.: Information sources on international financial and capital markets

Starting from recent events impacting the international financial and capital markets the author calls the attention to euromarket financial statistics as information sources of primary importance. Particular emphasis is given to the publications of the Bank for International Settlements (BIS) and to those of the Bank of England (BoE).

* * *

РОМХАНИ, Й.: Международные информационные источники по вопросам финансов и капитальных рынков

Автор статьи, исходя из тех предпосылок, благодаря которым наступило оживление на международном финансовом и капитальном рынке, знакомит в первую очередь с европейскими статистическими потенциалами как информационным средством первостепенной важности. При этом главное внимание уделяется изданиям Bank for International Settlements (BIS) и Bank of England (BoE).

* * *

Frau ROMHÁNYI, J.: Informationsquellen auf dem internationalen Finanz- und Kapitalmarkt

Aus den Ursachen der Belebung des internationalen Finanz- und Kapitalmarktes ausgehend werden in erster Linie die europäischen statistischen Quellen als Informationsmittel erstranger Wichtigkeit erörtert. Das Hauptgewicht wird dabei auf die Behandlung der Publikationen der Bank for International Settlements (BIS) und der Bank of England (BoE) gelegt.

* * *

MEGJELENT

Hazai szakirodalmi számítógépes információkereső szolgáltatások

Bp. OMIKK-ÉTK, 1981. (TMI 4. sz.)

A kiadvány másodízben ismerteti a hazai szakirodalmi számítógépes információkereső szolgáltatásokat: az egyes adatbázisok előállítóját, tárgykörét, nyomtatott változatát, nyelvét terjedelmét, valamint a hazai szolgáltatás adatai között az adatbázis megrendelőjét, szolgáltatóját, a szolgáltatás kezdetét fajtáját árát stb -t Az üzemszerűen működő szolgáltatásokon kívül tájékoztatást nyújt az előkészítés alatt álló szolgáltatásokról is.

A bevezetőben megismerteti az olvasóval a számítógépes szakirodalmi szolgáltatások főbb fogalmait, jellemzőit. Az adatbázisok tárgyköri mutatója, valamint az adatbázisok eredetük szerinti és a szolgáltatások szolgáltatók szerinti megoszlását bemutató táblázatok teszik lehetővé a könnyebb és gyorsabb eligazodást.

A kiadvány terjedelme 119 oldal, ára 29 Ft.

Megrendelhető az OMIKK Értékesítési osztályától (1428 Budapest, Pf. 12.).